ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ
ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱ
ԱՐԵՎԵԼԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ

ԱԴԻԼԲԱԵՎ ԺԱԼԳԱՍ ԺՈՒՄԱՅԻ

ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ՂԱԶԱԽՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋԵՎ. ԱՐԴԻ ԻՐԱՎԻՃԱԿԸ ԵՎ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐԸ
(1991–2016 ԹԹ.)

Է.00.02-«Համաշխարհային պատմություն, միջազգային հարաբերություններ» մասնագիտությամբ պատմական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճանի հայցման ատենախոսության սեղմագիր

ԵՐԵՎԱՆ-2018

Ատենախոսության թեման հաստատվել է ԵՊՀ Միջազգային հարաբերությունների ֆակուլտետի գիտական խորհրդում:

Գիտական ղեկավար՝ պ.գ.դ, պրոֆեսոր Գ.Գ. Պետրոսյան

Պաշտոնական ընդդիմախոսներ՝ ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս, պ.գ.դ. պրոֆ. Ա. Ա. Մելքոնյան

պ.գ.թ. դոցենտ Ժ. Ս. Մանուկյան

Առաջատար կազմակերպություն՝ Հայ-ռուսական (սլավոնական) համալսարան

Ատենախոսության պաշտպանությունը կայանալու է 2018 թ. դեկտեմբերի 28-ին, ժամը 12:00-ին, ՀՀ ԳԱԱ Արևելագիտության ինստիտուտում գործող ՀՀ ԲՈԿ-ի 006 «Համաշխարհային պատմություն» մասնագիտական խորհրդում (հասցե՝ 0019, ք. Երևան, Մարշալ Բաղրամյան 24/4):

Ատենախոսությանը կարելի է ծանոթանալ ՀՀ ԳԱԱ արևելագիտության ինստիտուտի գրադարանում:

Սեղմագիրն առաքվել է 16 նոյեմբերի 2018 թ.:

Մասնագիտական խորհրդի
գիտ. քարտուղար՝ պ.գ.թ. Գ. Ա. Մարգարյան

ԱՏԵՆԱԽՈՍՈՒԹՅԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ

Թեմայի արդիականությունը: 1991թ. դեկտեմբերին Խորհրդային Միության փլուզումը միջազգային հարաբերություններում հանգեցրել է էական փոփոխությունների: Նախկին խորհրդային հանրապետությունները, անկախության ձեռքբերմամբ և ազգային պետություններ հռչակվելով, բախվել են բազմաթիվ ներքին եւ արտաքին խնդիրների: Հետխորհրդային երկրները, այդ թվում՝ Կովկասի եւ Կենտրոնական Ասիայի երկրները, ստիպված էին կառուցել ձևով և բովանդակությամբ սկզբունքորեն տարբեր հարաբերությունների ոչ միայն միմյանց, այլ նաև արտաքին դերակատարների (պետությունների, ինտեգրացիոն կազմակերպությունների և միջազգային կազմակերպությունների) հետ:

Ավանդաբար Ղազախստանը և Հայաստանն անկախության ձեռքբերման շրջանից սկսած հավատարիմ են մնացել պրագմատիկ բազմավեկտոր (բազմակողմանի) արտաքին քաղաքականությանը՝ կարողանալով չշրջանցել Ռուսաստանի, Միացյալ Նահանգների, Եվրոպական Միության և Չինաստանի շահերը: Երկու երկրների արտաքին քաղաքականության այս հայեցակարգը, առաջին հերթին, կապված է այս երկրների անվտանգության խնդրի հետ: Անցյալի պատմական ընդհանրությունները, ընդհանուր խորհրդային անցյալը, ինչպես նաև անկախությունից հետո Ղազախստանի և Հայաստանի ինստիտուցիոնալ զարգացման նմանատիպ ուղիները նպաստեցին, որ երկու երկրներն էլ միանան ընդհանուր ինտեգրացիոն միություններին:

Ազգային անվտանգության ապահովումը, հատկապես Հայաստանի ու Ղազախստանի տնտեսական և արդյունաբերական ճգնաժամի համատեքստում, նպաստեցին, որ երկու երկրների արտաքին քաղաքականության կենտրոնում լիներ ինտեգրումը և համագործակցությունը մասնավորապես հետխորհրդային տարածքում:

Հայաստանի և Ղազախստանի միջև արդեն ստորագրվել են ավելի քան 20 պայմանագրեր, որոնք սահմանում են կարևոր ռազմական-քաղաքական և տնտեսական համագործակցությունը երկու երկրների միջև: Այս հարաբերությունների հիմքում ընկած էր 1999 թվականի սեպտեմբերի 2-ի «Բարեկամության և համագործակցության մասին» պայմանագիրը:

Ընդհանրապես, Ղազախստանի և Հայաստանի արտաքին քաղաքականության համակարգը ձևավորող տարրերն ունեն ընդհանուր գործոններ, որոնք պայմանավորում են դրանց բնույթը: Ցանկացած պետության համար արտաքին քաղաքականության, այդ թվում՝ տնտեսական քաղաքականության կառուցումը անհնար է առանց հաշվի առնելու միջազգային դերակատարների շահերը: Անկասկած, ուսումնասիրվող երկրների համար այս իմաստով կարևորագույն դերակատարություն ունի Ռուսաստանը: Հայաստանի, Ղազախստանի և Ռուսաստանի միջև ռազմաքաղաքական համագործակցության ամուր հիմքերը ստեղծեցին բարենպաստ պայմաններ

նշված երկրների միջև տնտեսական համագործակցության զարգացման համար, որն ի վերջո հանգեցրեց պաշտոնական Երևանի՝ 2015 թ. հունվարի 1-ին Եվրասիական տնտեսական միության նախագծին միանալուն:

Միևնույն ժամանակ երկու երկրների արտաքին քաղաքականության ուղենիշներում հաշվի են առնվում համաշխարհային հիմնական խաղացողների՝ ԱՄՆ-ի, Եվրամիության և Չինաստանի ազդեցությունը, ովքեր ևս ունեն հետաքրքրվածություն Հարավային Կովկասում և Կենտրոնական Ասիայում: Այս իրավիճակում Ղազախստանն ու Հայաստանը բավականին նման հնարավորություններ ունեն հետագա զարգացման համար՝ հաշվի առնելով իրենց առաջնահերթությունները և շահերը: Այս իրավիճակում, հաշվի առնելով տարածաշրջանային մարտահրավերների և գոյություն ունեցող խնդիրների ընդհանրությունները, Երևանի և Աստանայի միջև երկկողմ համագործակցությունը կարծես թե առաջնային է փոխշահավետ գործընկերության առումով: Այս համագործակցությունը կարող է ծառայել որպես երաշխիք երկու երկրների ազգային շահերի համար տարածաշրջանային ինտեգրման գործընթացների համատեքստում:

Հայ-ղազախական հարաբերությունների ուսումնասիրությանը նվիրված այս աշխատանքը Հայաստանի և Ղազախստանի միջև երկկողմ և բազմակողմ համագործակցության բավական լայն շրջանակ (1991-2016 թթ.) ընդգրկող առաջին համապարփակ գիտական աշխատանքն է: Աշխատանքը հնարավորություն է տալիս հիմնավորել հայ-ղազախական ռազմաքաղաքական համագործակցության պատմական արդիականությունը և օգտագործել առկա խնդիրները և մարտահրավերները՝ լուծելու երկկողմանի փորձը եվրասիական ինտեգրացիոն նախագծերի իրականացման գործում:

Հետազոտության առարկան Հայաստանի Հանրապետության և Ղազախստանի Հանրապետության միջև ռազմաքաղաքական, առևտրատնտեսական եւ հումանիտար համագործակցությունն է՝ երկրների միջև դիվանագիտական հարաբերությունների հաստատումից մինչև Հայաստանի անդամակցությունը Եվրասիական տնտեսական միությանը:

Ուսումնասիրության թեման ռազմաքաղաքական, առևտրատնտեսական, մշակութային և հումանիտար ոլորտներում հայ-ղազախական երկկողմ համագործակցության զարգացման ներկա փուլն է:

Հետազոտության նպատակը: Հետազոտության նպատակն է վերլուծել Ղազախստանի և Հայաստանի միջև երկկողմ համագործակցությունն ազգային հետաքրքրքությունների շրջանակում, ինչպես նաև երկու երկրների փոխհարաբերությունների հետագա խորացման հնարավորությունները ռազմաքաղաքական, առևտրատնտեսական և մշակութային-հումանիտար համագործակցության համատեքստում:

Ատենախոսական աշխատանքի առջև դրված խնդիրներն են՝

-ուսումնասիրել թեմայի վերաբերյալ հայ-ղազախական փոխգործակցության վերաբերյալ առկա պատմական աղբյուրները,

- ներկայացնել երկկողմ հարաբերությունների զարգացման հիմնական ուղղությունները,

- սահմանել տարածաշրջանային ինտեգրացիոն գործընթացների ազդեցության աստիճանը միջպետական փոխգործակցության վրա

- վերլուծել Ղազախստանի և Հայաստանի կարևորության աստիճանը խոշոր աշխարհաքաղաքական դերակատարների հետաքրքրությունների շրջանակներում՝ հաշվի առնելով նաև ուսումնասիրության առարկա հանդիսացող երկրների դերը տարածաշրջանում,

- ուսումնասիրել և վերլուծել Հայաստանի պատմական ժառանգությունը Ղազախստանի ժողովրդի հետ ընդհանուր մշակութային էթնոգենեզի օրինակով

- ուսումնասիրել երկու երկրների մշակութային և հումանիտար փոխգործակցության մակարդակը ներկա փուլում և դրա ազդեցությունը քաղաքական համագործակցության վրա:

Ուսումնասիրության ժամանակագրական շրջանակն ընդգրկում է 1991-2016 թվականները: Ժամանակագրական առումով հետազոտության սկզբնական շրջանը ընդգրկում է երկու երկրների անկախության շրջանը: Մինչդեռ ուսումնասիրության՝ ժամանակագրության առումով վերին սահմանը պայմանավորված է 2015 թվականի հունվարի 2-ին Եվրասիական տնտեսական միությանը Հայաստանի անդամակցությամբ, ինչն արդյունք էր հետխորհրդային տարածքում ուսումնասիրվող երկրների միջև փոխշահավետ ռազմաքաղաքական համագործակցության:

Հետազոտության աղբյուրները: Գիտական ատենախոսությունը գրելիս օգտագործվել է պատմական աղբյուրների լայն շրջանակ: Աղբյուրների առաջին խումբը կազմում են միջազգային պայմանագրերը, որոնց կողմ են հանդիսանում ուսումնասիրվող երկրները. Ղազախստանի Հանրապետության և Հայաստանի Հանրապետության միջև կնքված նորմատիվ-իրավական ակտերը, որոնք թույլ են տալիս ուսումնասիրել երկու երկրների միջև հարաբերությունների իրավական հիմքերը, ինչպես նաև նախագահների, նախարարությունների և գերատեսչությունների ղեկավարների ելույթները, ուղերձները, հրապարակումներն ու հայտարարությունները, որոնք վերաբերում են սույն աշխատանքի թեմային:

Աղբյուրների երկրորդ խումբը կազմում են Ղազախստանի և Հայաստանի արտաքին ու ներքին քաղաքականության հիմնական հայեցակարգային փաստաթղթերը: Այդ փաստաթղթերի շարքին են դասվում Հայաստանի արտաքին քաղաքականության հայեցակարգը, Հայաստանի ազգային անվտանգության հայեցակարգը, 2017-2022 թթ. Հայաստանի կառավարության ծրագիրը, «Ղազախստան-2050» ռազմավարական ծրագիրը, Ենթակառուցվածքների զարգացման «Nurly zhol» 2015-2019թթ. համար նախատեսվող պետական ծրագիրը, Մինչև 2020թ. Ղազախստանի Հանրապետության զարգացման ռազմավարական ծրագիրը, Արդյունաբերական-ինովացիոն զարգացման պետական ծրագիրը,

Ղազախստանի Հանրապետության նախագահի մանիֆեստը «Խաղաղություն. XXI դար», Ղազախստանի նախագահի՝ «Ղազախստանի երրորդ արդիականացումը. գլոբալ մրցունակություն» ուղերձը, ՂՀ նախագահ Նուրսուլթան Նազարբաևի «Հասարակական գիտակցության արդիականացումը. հայացք դեպի ապագա» ծրագրային հոդվածը, Ղազախստանի Հանրապետության արտաքին քաղաքականության 2014-2020թթ. հայեցակարգը, ՄԱԿ-ի Անվտանգության խորհրդում Ղազախստանի նախագահ Նուրսուլթան Նազարբաևը քաղաքական ուղերձը:

Երրորդ խումբը բաղկացած է արխիվային փաստաթղթերից, որոնք պահվում են Ղազախստանի Հանրապետության և Հայաստանի Հանրապետության պետական արխիվներում, ինչպես նաև հին ձեռագրերից, որոնք պահվում են Մեսրոպ Մաշտոցի անվան հնագույն ձեռագրերի ինստիտուտում՝ Մատենադարան:

Չորրորդ խումբը կազմում են դիվանագիտական փաստաթղթերը, միջազգային և տարածաշրջանային գիտաժողովի նյութերը, վերլուծական կենտրոնների, ռազմավարական ուսումնասիրությունների ինստիտուտների և ոչ պետական կազմակերպությունների կողմից պատրաստված փաստաթղթերը:

Հինգերորդ խումբը կազմում են ազգային վիճակագրական գործակալությունների, տարածաշրջանային և միջազգային կազմակերպությունների կողմից տրամադրվող վիճակագրական տվյալներին վերաբերող փաստաթղթերն ու ուղեցույցերը:

Գիտական մշակվածության աստիճանը: Ուսումնասիրվող թեմայի ընտրությունը պայմանավորված է վերջինիս արդիականությամբ, ինչպես նաև Ղազախստանի և Հայաստանի միջև երկկողմ համագործակցությանը վերաբերող հարցերի ոչ բավարար չափով ուսումնասիրությամբ: Թեմաների պատմական վերլուծությունը կատարվել է ղազախ, հայ, ռուս և արևմտյան գիտնականների ուսումնասիրության հիման վրա: Այս թեմայի պատմագիտական վերլուծության ժամանակ օգտագործվել է խնդիր-լուծում մոտեցումը, ինչպես նաև զանգվածային լրատվամիջոցների կողմից և ինտերնետային տիրույթում հրապարակվող պարբերականները:

Ղազախստանյան պատմագրություն. Ղազախստանի Հանրապետության՝ միջազգային հարաբերություններին վերաբերող հարցերի ուսումնասիրության գործում մեծ է հետազոտական կենտրոնների, պետական գերատեսչությունների և ուսումնական հաստատությունների ներկայացուցիչների դերը: Ղազախստանի պետական պաշտոնյաների թվում նախևառաջ պետք է առանձնացնել Ղազախստանի նախագահ Նուրսուլթան Նազարբաևի աշխատանքները:: Նազարբաևի հոդվածներում նկարագրվում է Ղազախստանի՝ որպես անկախ պետության զարգացման ճանապարհը, երկրի ներքին և արտաքին քաղաքականության գերակայությունները, Ղազախստանի դերը հարևան երկրների հետ միջպետական համագործակցության և հետխորհրդային տարածքում ինտեգրացիոն գործընթացների շրջանակներում:

Աշխատանքներում հատուկ ուշադրության է արժանացել ժողովուրդների և դավանանքների միջև փոխհամաձայնությանն ուղղված քաղաքականությունը, ինչպես նաև ժողովուրդների միջև մշակութային-հումանիտար համագործակցության կարևորությունը: Բացի այդ, հատուկ կարևորության է արժանի ՂՀ Խորհրդարանի սենատի նախագահի, ՄԱԿ գլխավոր քարտուղարի նախկին տեղակալ Կ. Տոկաևի՝ Ղազախստանի արտաքին քաղաքականությանը, դրա ձևավորմանն ու զարգացման հեռանկարներին վերաբերող աշխատանքները: Նրա աշխատանքներում առկա է երկրի արտաքին քաղաքականության ձևավորման ուղղությունների, Ղազախստանի և նախկին Խորհրդային Միության երկրների, այդ թվում Հայաստանի Հանրապետության հետ երկկողմ հարաբերությունների զարգացման գործընթացների խորը վերլուծություն:

Անհրաժեշտ է նաև ընդգծել Ղազախստանի Ռազմավարական հետազոտությունների ինստիտուտի գիտաշխատողների ուսումնասիրությունները, որոնք վերաբերում են Կենտրոնական Ասիայում աշխարհաքաղաքական իրավիճակին, համաշխարհային և տարածաշրջանային առաջնորդների արտաքին քաղաքական ռազմավարությանն ու Եվրասիական տարածքում ինտեգրացիոն գործընթացներին:

Ղազախստանի արտաքին քաղաքականության ուսումնասիրության գործում առանձնահատուկ տեղ են զբաղեցնում Ալ-Ֆարաբիի անվան Ղազախստանի ազգային համալսարանի, Գումիլյովի անվան Եվրասիական ազգային համալսարանի, Նազարբաևի համալսարանի գիտնականների, ինչպես նաև դիվանագիտական և գիտական շրջանակների, վերլուծական և հետազոտական ինստիտուտների ու կենտրոնների ներկայացուցիչների ուսումնասիրությունները:

Հարկ է նշել, որ ղազախստանյան հետազոտողների մենագրությունները, որոնք ուղղակիորեն չեն վերաբերում մեր ուսումնասիրությանը, ամեն դեպքում հնարվորություն են տալիս վերլուծել և հասկանալ Ղազախստանի հետ երկկողմ հարաբերությունների զարգաման ներուժի չափը և հայ-ղազախական պատմագրության ներկա փուլը հարստացնել նոր ուղղություններով և գերակայություններով:

Սույն ուսումնասիրության հետաքրքրության շրջանակներում են Ս. Սատուբալդինայի, Չժեն Կուն Ֆուի, Տ. Մանսուրովայի, Ա. Ակիմովայի, Բ. Ախմետգալիևայի, Ն. Իսինգարինայի աշխատանքները:

Հայ պատմագրություն. Հայաստանի և Ղազախստանի անկախացումից իվեր երկկողմ հարաբերությունների գլխավոր թեման հայկական պատմագրության մեջ ներկայանում է երկրի ղեկավարի դիվանագիտական կորպուսի, քաղաքագետների և փորձագետների՝ միջազգային հարաբերությունների համատեքստում արված ելույթների և հայտարարությունների տեսքով:

Հայ գիտնականների մի շարք աշխատանքներ նվիրված են Հայաստանի և Կենտրոնական Ասիայի երկրների, թյուրքական աշխարհի միջև հարաբերություններին և համագործակցությանը, ինչպես նաև հայատառ հին ղփչաղերեն ձեռագրերի ուսումնասիրությանը: Այս առումով հատուկ կարևորության են արժանի Ա.Սաֆարյանի, Լ.Սահակյանի, Գ.Մելիքյանի և Ա.Սիմոնյանի աշխատությունները: Գրականության գիտական վերլուծությանը, ինչպես նաև Ղազախստանին և հայ-ղազախական հարաբերություններին են նվիրված Շ. Խաչատրյանի և Ն. Մկրտչյանի աշխատանքները: Հայ-ղազախական փոխգործակցության ուսումնասիրության գործում շարունակում է կարևոր ուղղություն մնալ ղփչաղների պատմական ժառանգությունը: Խորհրդային շրջանում և դրանից հետո նույնպես Ռուսաստանի, Հայաստանի և Ղազախստանի գիտնականները շարունակում են ուսումնասիրել հին ղփչաղերեն ձեռագրերը, որոնք պահվում են Երևանում՝ հնագույն ձեռագրերի գիտահետազոտական ինստիտուտում՝ «Մատենադարան»-ում:

Ռուսական պատմագրություն. Ռուսական աղբյուրները վերլուծության են ենթարկում Ղազախստանի և Հայաստանի միջև երկկողմ հարաբերությունները, տարածաշրջանում դրանց դերակատարությունը, Ռուսաստանի արտաքին քաղաքական նախագծերին և եվրասիական տարածքում ինտեգրացիոն գործընթացներին նրանց մասնակցությունը: Բացի դրանից, ներկայացված են արխիվային նյութերի և պատմական աղբյուրների ուսումնասիրությանը վերաբերող խնդիրների գիտական գնահատականը:

Մի շարք ռուս հետազոտողներ շարունակում են ուսումնասիրել հայ-ռուսական հարաբերությունների ներկա վիճակը և զարգացման հեռանկարները, երկու երկրների միջեւ ինտեգրացիոն գործընթացները և տարածաշրջանային համագործակցությունը: Այս առումով հիշատակության են արժանի ռուս հետազոտողներից Ի. Բասկակովի, Վ. Բելոկրենիցկիի, Վ. Խլյուպինայի, Կ. Մեշերյակովայի, Ա. Վլասովայի աշխատությունները:

Հայ-ռուսական հարաբերությունների համատեքստում ինտեգրացիոն կազմակերպությունների (ԵԱՏՄ, ՀԱՊԿ, ԱՊՀ), ինչպես նաև տարածաշրջանային անվտանգության խնդիրների և Հարավային Կովկասում Հայաստանի դերի ուսումնասիրության շրջանակներում համանման խնդրիներին են անդրադառնում Շ. Աղաբաբյանը, Մ Ախտամզյանը, Օ.Գալուստյանը, Վ. Կարդումյանը, Ա. Կրիլովը, Ն. Պոլյակովը, Վ. Տոգանյանը:

Արևմտյան պատմագրություն. Հետխորհրդային տարածքում արածաշրջանային համագործացկության, եվրասիական ինտեգրման գործընթացի, Հարավային Կովկասում և Կենտրոնական Ասիայում անվտանգության թեմատիկային են նվիրված մի շարք արևմտյան գիտական հրապարակումներ, խոսքը մասնավորապես Ս. Կորնելի, Մ. Օլքոթթի, Թ. Դե Վալի, Ա. Միրզոյանի, Ջ. Պերովիչի, Ֆ.Ժ. Դրեյֆյուսի մասին է: **Ուսումնասիրության մեթոդական հիմքը.** աշխատանքում օգտագործվում է համակարգային վերլուծություն մեթոդը, որը թույլ է տալիս բացահայտել

ուսումնասիրության թեմա հանդիսացող շրջանի էությունը միաժամանակ տարբեր կողմերից և որոշել ուսումնասիրվող օբյեկտների երկկողմ հարաբերությունների ու փոխհամագործակցության բնորոշ առանձնահատկությունները: Այս մեթոդը նշանակալի առավելություններ ունի, ինչը առաջին հերթին, պայմանավորված է հանգամանքով, որ կա հնարավորություն ուսումնասիրել խնդիրները քաղաքական, տնտեսական և այլ տեսանկյուններից: Այսինքն՝ այս մեթոդը թույլ է տալիս քննել այդ հարաբերությունները տարբեր հարթություններում, մասնավորապես քաղաքական հարցերի վերլուծության ժամանակ հաշվի առնել առևտրատնտեսական, մշակութային և հումանիտար գործոնները, որոնք ունեն որոշակի ազդեցություն ուսումնասիրության խնդրի վրա: Այս մեթոդաբանական մոտեցումը թույլ է տալիս ուսումնասիրել թեման տարբեր տեսանկյուններից և ստանալ հնարավորինս օբյեկտիվ արդյունքներ:

Աշխատանքում կիրառված է նաև միջդիսցիպլինար մոտեցում, որն անհրաժեշտ էր՝ հաշվի առնելով ուսումնասիրության համակարգային բնույթը: Պետք է նշել, որ ուսումնասիրվում է ոչ միայն միջազգային հարաբերությունների ոլորտը, այլ նաև երկու երկրների տնտեսությունը, մշակույթը և պատմությունը: Ուսումնասիրվել են նաև երկկողմ հարաբերությունների կարևոր սոցիալական և քաղաքական իրադարձությունները, որոնք տարբեր ժամանակահատվածներում տեղ են գտել ուսումնասիրվող օբյեկտների զանգվածային լրատվամիջոցներում:

Ատենախոսության գործնական նշանակությունը: Ուսումնասիրության արդյունքները կարող են օգտագործվել Ղազախստանի և Հայաստանի արտաքին քաղաքականության հետագա համատեղ ուսումնասիրության, ինչպես նաև երկու երկրների քաղաքական ուղղությունների ուսումնասիրության և վերլուծության համար: Բացի այդ, հետազոտական նյութերը կարող են ընդգրկվել բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների դասագրքերում:

Գիտական նորույթը և պաշտպանության ենթակա դրույթները: Աշխատանքի գիտական նորույթը Ղազախստանի և Հայաստանի երկկողմ հարաբերությունների մակարդակը ներկա փուլում նորովի գնահատելն է: Ուսումնասիրվել է Կենտրոնական Ասիայում և Հարավային Կովկասում աշխարհաքաղաքական գործընթացները ներքաղաքական, սոցիալ-տնտեսական, մշակութային և հումանիտար համագործակցության համատեքստում, որոնք տեղի են ունենում Հայաստանում և Ղազախստանում, ինչպես նաև դրանց աղդեցությունը մակարդակն ու բնույթը երկու երկրների միջև փոխհարաբերությունների վրա: Հաշվի առնելով վերլուծությունը, ի հայտ են բերվել հետևյալ դրույթները, որոնք պետք է հիմնավորվեն.

1. Ներկայումս հայ-ղազախական փոխհարաբերությունների ուսումնասիրությունը շարունակում է մնալ ցածր մակարդակի վրա: Ղազախսանյան ու հայ գիտնականները իրականացնում են շատ քիչ համատեղ գիտական ծրագրեր: Մեծամասամբ աշխատանքները վերաբերում են երկկողմ

հարաբերությունների թեմատիկային միջազգային խաղացողների (ԱՄՆ, Ռուսաստան, Չինաստան, ԵՄ և այլ) փոխհարաբերությունների համատեքստում: Մինչդեռ ներկայումս կան անհրաժեշտ նախադրյալներ սեփական առաջնահերթությունների և հետաքրքրությունների իրականացման հնարավորության համար՝ հաշվի առնելով նաև աշխարհակալ տերություններ չհամարվող երկու երկրների երկկողմ համագործակցության կարևորությունը: Այս համատեքստում, Ղազախստանի եւ Հայաստանի գիտնականները պետք է ակտիվացնեն երկկողմ հարաբերություններին առնչվող հարցերի ուսումնասիրությունը՝ նպատակ ունենալով օգտագործել Հայաստանի եւ Ղազախստանի միջև երկկողմ համագործակցության հնարավոր ներուժը:

2. Այսօր Ղազախստանի միջկրոնական և միջմշակութային համերաշխության մոդելը բնութագրվում է որպես աշխարհում ամենահաջողվածներից մեկը: Իր հերթին, արտերկրում գտնվող հայկական սփյուռքը առավել ակտիվներից մեկն է Ղազախստանում և հանդես է գալիս որպես յուրօրինակ միջնորդ Հայաստանի Հանրապետության և միջազգային հանրության միջև: Միևնույն ժամանակ Ղազախստանում հայկական սփյուռքը կարող է ծառայել որպես միջմշակութային կամուրջ և փոխշահավետ համագործակցությունը խթանելու և իրականացնելու ուժ:

3. Խորհրդային տարիներին գործում էր միջմշակութային եւ ազգամիջյան փոխգործակցության հաջողված մոդել: Սակայն հետխորհրդային շրջանում այդ կապերը խզվեցին: Առաջանում է անհրաժեշտություն վերականգնելու Ղազախստանի և Հայաստանի գիտական շրջանակների կապերը գիտության և մշակույթի տարբեր ոլորտներում կուտակված ձեռքբերումների փոխանակման նպատակով, ինչը կարող է ծառայել որպես հիմք երկու երկրների միջև ամուր ինստիտուցիոնալ կապերի համար:

4. Ղազախստանի և Հայաստանի կրթության և գիտության նախարարություններն ունեն իրավական հիմքեր երկկողմ գիտական համագործակցության ներուժի իրականացման համար: Ղազախստանի՝ Հայաստանում պատմագիտական հետաքրքրությունների շրջանակն առաջին հերթին ընդգրկում է հնագույն ձեռագրերի գիտահետազոտական ինստիտուտում՝ Մատենադարանում պահվող հին ղփչաղերեն ձեռագրերի ուսումնասիրությունը: Հեղինակն ուշադրություն է հրավիրում այս խնդրի հետագա խորը ուսումնասիրության անհրաժեշտության վրա, որը, իր հերթին, կարելի է համարել որպես միասնական հենք մշակութային և հումանիտար համագործակցություն իրականացնելու գործում, քանի որ մեծ է ղազախական կողմի հետաքրքրությունը: Հաշվի առնելով երկու երկրների հարաբերությունների խորացման տեսական և գիտական մեծ կարևորությունը՝ ղազախստանյան կողմը պետք է քննարկի հին ղփչաղերեն ձեռագրերի ուսումնասիրության գիտահետազոտական կենտրոն բացելու հարցը, որի աշխատանքներում պետք է ներգրավել նաև թյուրքագետ մասնագետների Հայաստանից:

5. Ներկայումս Երևանի պետական համալսարանում գործում է Ղազախստանի լեզվի, պատմության, մշակույթի և գրականության կենտրոն, ինչպես նաև Ղազախական գրականության կենտրոն Հայաստանի Ազգային գրադարանում: Ղազախստանի լեզվի, պատմության, մշակույթի և գրականության կենտրոնի շրջանակներում թյուրքալեզու ժողովուրդների մշակույթ և լեզուներ ուսումնասիրող ուսանողներին որպես ընտրովի դասընթաց դասավանդվում է ղազախերեն և ղազախ գրականության պատմություն: Մինչդեռ Ղազախստանում, որտեղ, տարբեր աղբյուրների համաձայն, ապրում են մոտ 25-30 հազար հայեր, չկան պետական աջակցություն ունեցող կենտրոններ: Հենց այդ կենտրոններն են, որ նպաստում են ժողովուրդների միջև մշակութային փոխհարաբերությունների զարգացմանը: Այս համատեքստում ղազախական կողմը հավասարության սկզբունքով պետք է քննարկի Գումիլյովի անվան Եվրասիական ազգային համալսարանում նմանատիպ՝ Հայոց պատմության, լեզվի և մշակույթի կենտրոնի, ինչպես նաև Ղազախստանի Ազգային ակադեմիական գրադարանում Հայ գրականության կենտրոնի բացման հնարավորությունը:

6. Միջպետական փոխգործակցության հիմնական տարրերից մեկն էլ մշակութային և հումանիտար փոխգործակցությունն է: Պետք է նշել, որ խորհրդային շրջանում եղել են Խորհրդային Միության ժողովուրդների մշակույթների փոխադարձ հարստացման ուղղությամբ աշխատող մեխանիզմներ և ինստիտուտներ: Այս մեխանիզմի շնորհիվ ԽՍՀՄ քաղաքացիները կարող էին ծանոթանալ եղբայրական ժողովուրդների գրական ստեղծագործությունների լայն շրջանակի հետ: Այս մոտեցումը կարող է կիրառելի լինել նաև ներկայումս երկու երկրների միջպետական հարաբերություններում: Պետք է հաշվի առնել թարգմանչական բյուրոների ստեղծման հնարավորությունը, որոնք կներկայացնեն դասական և ժամանակակից գրականության ստեղծագործությունները ղազախերեն և հայերեն:

7. Ինչպես հայտնի է, Հայաստանի արտաքին քաղաքականության առաջնահերթություններից մեկը Լեռնային Ղարաբաղի հակամարտության կարգավորումն ու Հայոց ցեղասպանությունը ճանաչելուն ուղղված քայլերն են: Պետք է նշել, որ Ղազախստանի դիվանագիտությունը միջազգային ասպարեզում բավական ակտիվ է որպես միջնորդ՝ տարբեր միջազգային և տարածաշրջանային հակամարտությունների, այդ թվում՝ «սառեցված» հակամարտությունների կարգավորման գործում: Դրա վերջին վառ օրինակներից են սիրիական բանակցությունները, որոնք պարբերաբար անցկացվում են Աստանայում: Ղազախստանի կողմից ձեռք բերված դրական փորձը կարող է օգտագործվել հայկական կողմի կողմից՝ նպաստելու հակամարտության կարգավորման առաջնահերթություններին: Ինչպես հայտնի է, Ղազախստանը որոշակի ազդեցություն ունի Թուրքիայի և Ադրբեջանի քաղաքական համակարգերի վրա: Այսպիսի մեկ այլ օրինակ է ռուս-թուրքական

հակամարտության կարգավորման գործում Ղազախստանի ունեցած դերակատարությունը:

Բացի այդ, Ղազախստանի դիրքորոշումը լիովին համապատասխանում է Լեռնային Ղարաբաղի հակամարտության կարգավորման հարցում պաշտոնական Երևանի ակնկալիքներին: Ղազախստանը հանդես է գալիս Լեռնային Ղարաբաղի հակամարտությունը բացառապես խաղաղ միջոցներով կարգավորելու դիրքերից, ինչպես նաև ՄԱԿ-ի Անվտանգության խորհրդի բանաձևերին և ԵԱՀԿ Մինսկի խմբին համապատասխան միջոցների կիրառման դիրքերից: Ղազախստանը հույս ունի, որ հակամարտության խաղաղ կարգավորմանն ուղղված քայլերը կշարունակվեն, և դատապարտում է այն բոլոր գործողությունները, որոնք հանգեցնում են լարվածության և բարդացնում են իրավիճակը:

Անհրաժեշտ է, որ հայկական կողմը քաղաքական խորհրդակցություններ անցկացնի Ղազախստանի հետ վերոհիշյալ հակամարտության կարգավորման հնարավոր լուծումները գտնելու համար՝ օգտագործելով Ղազախստանի միջազգային հարթակը՝ ԵԱՀԿ Մինսկի խմբի համանախագահների մասնակցությամբ:

8. Ինչպես հայտնի է, Ղազախստանի և Հայաստանի միջև առևտրային և տնտեսական հարաբերությունների ներուժը չի օգտագործվում լիովին օբյեկտիվ պատճառներով: Այս ուղղությամբ երկու երկրներն էլ աշխատում են ակտիվացնել առևտրատնտեսական համագործակցությունը: Կողմերը շահագրգռված են երկու երկրների միջև առևտրաշրջանառության ծավալների ավելացմամբ: Հարկ է նշել, որ 2016թ. Ղազախստանի և Հայաստանի միջև ապրանքաշրջանառությունը աճել է 46% -ով: Դրան հիմնականում նպաստել է երկու երկրների անդամակցությունը ԵԱՏԳ-ին: Առևտրի ցածր մակարդակի հիմնական պատճառներից են երկու երկրների՝ դեպի ծով ելք չունենալը, ընդհանուր սահմանի բացակայությունը, Հայասատանի տրանսպորտային շրջափակում Թուրքիայի և Ադրբեջանի կողմից, ինչպես նաև ռուսական արտադրողների մրցակցության պայմաններում Ղազախստանի ապրանքների և ծառայությունների ոչ մրցակցային լինելը: Երկրները պետք է գտնեն նոր հնարավորություններ փոխադարձ առևտրի ապահովման համար, ներդնեն նոր բարձր տեխնոլոգիաներ, որպեսզի բարձրացնեն Եվրասիական շուկայում ապրանքների և ծառայությունների մրցունակությունը:

9. Պետք է նշել, որ ներկայումս Հայաստանում առկա են ապրանքների եւ ծառայությունների շուկաները դիվերսիֆիկացնելու համար համապատասխան տնտեսական և լոգիստիկ նախադրյալներ: Նմանատիպ օրինակ կարող ծառայել Իրանի հետ սահմանի վրա՝ Մեղրի քաղաքում ազատ առևտրի գոտու ստեղծումը: Հեղինակը կարծում է, որ այս նախագիծը թույլ կտա, որ Հայաստանը դառնա Իրանից դեպի ԵԱՏՄ երկրներ և հակառակը, Իրանից ԵՄ և հակառակը ուղղությունների հատման կետ: Իր հերթին, Ղազախստանն ունի հատուկ աշխարհատնտեսական դիրք և կարող է դառնալ տարանցիկ երկիր ԵԱՏՄ-ի

երկրների և «Նոր Մետաքսի ճանապարհի» համար: Արդեն այսօր Չինաստանի հետ սահմանին Ղազախստանն ունի ազատ տնտեսական գոտի՝ «Խորգիս»-ը, որը 2017 թ. առաջին կեսին շրջանառել է 5 մլն տոննա բեռ: Ինչպես երևում է, երկու երկրներն ունեն բարձր տրանսպորտային և բեռնափոխադրման ներուժ, և այս ոլորտում ճիշտ քաղաքականությունը երկու երկրներին կարող է դարձնել տրանսպորտային և լոգիստիկ ենթակառուցվածքների առումով տարածաշրջանային առաջատարներ:

10. Մինչև 2015 թ. Հայաստանում, ինչպես նաև Ղազախստանում, գործում էր պետական իշխանության կառավարման նախագահական ձևը: Սակայն, 2015 թ. Համաժողովրդական հանրաքվեի արդյունքներով Հայաստանում տեղի են ունենում սահմանադրական փոփոխություններ, և 2018թ. երկիրն անցնում է խորհրդարանական կառավարման մոդելի: Միևնույն ժամանակ սկզբին 2017թ. Ղազախստանում նախագահն իր ուղերձում բարձրաձայնում է նախագահական որոշ լիազորություններ կառավարությանը փոխանցելու և կառավարման խորհրդարանական ձևին անցնելու մասին: Այս համատեքստում, հեղինակն առաջարկում է միջպետական համագործակցության անհրաժեշտ մակարդակը պահպանելու նպատակով ամրապնդել միջխորհրդարանական համագործակցությունը, քանի որ հետխորհրդային տարածքում միջպետական համագործակցությունը կենտրոնացած է հիմնականում միջկառավարական կապերի և պետությունների ղեկավարների միջև հարաբերությունների վրա: Միջպետաան հարաբերություններում վակուումից խուսափելու համար հեղինակն առաջարկում է ամրապնդել երկու երկրների միջև միջխորհրդարանական համագործակցությունը:

Ատենախոսության փորձագիտական հենքը կազմում է Ղազախստանի Հանրապետության Նախագահի աշխատակազմի ղեկավարի, Պետական արարողակարգի գլխավոր ծառայության ղեկավարի, Արտաքին գործերի նախարարության հատուկ հանձնարարականով դեսպանորդի, Հայաստանի Հանրապետությունում Ղազախստանի Հանրապետության դեսպանի խորհրդական-դեսպանորդի պաշտոններում, ինչպես նաև Երևանի պետական համալսարանում Ղազախստանի մշակույթի, լեզվի, պատմության և գրականության կենտրոնում դասախոս աշխատելու ժամանակ ձեռք բերված փորձառությունը:

Ատենախոսության ձեռք բերած եզրակացություններն ու վերջնարդյունքները տեղ են գտել Հայաստանում և Ղազախստանում տպագրվող գիտական ամսագրերում, Մոսկվայում, Կազանում, Նիժնիյ Նովգորոդում կայացած միջազգային գիտաժողովներում և ֆորումներում, ինչպես նաև Հայաստանում և Ղազախստանում զանգվածային լրատվամիջոցների հրապարակումներում:

Հետազոտության արդյունքները ներկայացվել են հետևյալ գիտաժողովներում

1. Գիտական սիմպոզիում «Ռուսաստանն ու թյուրքական աշխարհը. պատմամշակութային կապեր», Ելաբուգա, 21-22 ապրիլ 2016թ.

2. Միջազգային գիտա-գործնական գիտաժողով նվիրված Ղազախստանի Հանրապետության անկախացման 25ամյակին, Լոմոնոսովի անվան Մոսկվայի պետական համալսարան, Մոսկվա, 2016թ.

3. Միջազգային գիտա-գործնական գիտաժողով նվիրված Ն. Տուրեկուլովայի 123-ամյակին, Թուրքեստան, 2017թ.

4. Միջազգային գիտա-տեսական գիտաժողով «Թյուրքական աշխարհն ու միջազգային հարաբերությունները. պատմություն, անհատականություն և ապագա», Աստանա, մայիսի 26-27, 2017թ.

5. Միջազգային գիտա-գործնական գիտաժողով « Ալիշեր Նավոիի ստեղծագործական ժառանգությունն ու ներկան», Լոմոնոսովի անվան ՄՊՀ, Մոսկվա, մարտ, 2018թ.

6. Միջազգային թյուրքագիտական գիտաժողով «Թյուրքական աշխարհն ու քաղաքակրթությունը: Լեզվի, գրականության, պատմության և կրոնի հետ կապված հիմնախնդիրները», Ելաբուգա, ապրիլի 13-14, 2018 թ.

Ատենախոսության կառուցվածքը: Ատենախոսության կառուցվածքը համապատասխանում է ուսումնասիրության գլխավոր առարկային և նպատակին: Ատենախոսությունը բաղկացած է ներածությունից, երեք գլուխներից, եզրակացությունից և օգտագործված աղբյուրների ցանկից:

ԱՏԵՆԱԽՈՍՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ

Ներածության մեջ հիմնավորված է թեմայի արդիականությունը, աշխատանքի գիտական նորույթը, դրա տարածքային և ժամանակագրական ընդգրկման շրջանակը, ուսումնասիրության առարկայի նպատակն ու առաջ քաշված խնդիրները, ներկայացված է աղբյուրագիտական հենքը, սահմանված է առաջ քաշված թեմայի ուսումնասիրության աստիճանը, դրա տեսական և գործնական նշանակությունը, հիմնավորված է ուսումնասիրության հայեցակարգային միավորի օգտագործումը:

Առաջին գլուխը՝ «**Ղազախստանը և Հայաստանը ներկա փուլում. հարաբերությունների զարգացման հիմնական ուղղությունները և միջպետական համագործակցության մեխանիզմները»,** նվիրված է հետխորհրդային ժամանակաշրջանում հայ-ղազախական հարաբերությունների զարգացմանը: Վերլուծության է ենթարկված 1990-ականների սկզբին Հայաստանի Հանրապետության և Ղազախստանի Հանրապետության միջև համագործակցությունը, 21-րդ դարի սկզբում դրա վերածումը «ռազմավարական գործընկերության», ինչպես նաև ռազմական-քաղաքական, տնտեսական, առևտրային և մշակութային երկկողմ հարաբերությունների հետագա խորացումը:

Առաջին ենթագլուխը՝ «Քաղաքական և ռազմական համագործակցությունը Ղազախստանի և Հայաստանի միջև», նվիրված է Հայաստանի

Հանրապետության և Ղազախստանի Հանրապետության միջև ռազմական-քաղաքական ոլորտում համագործակցության ներկա փուլին:

Երկրորդ ենթագլուխը՝ «Ղազախստանի և Հայաստանի առևտրատնտեսական և ներդրումային համագործակցության զարգացումը», նվիրված Հայաստանի Հանրապետության և Ղազախստանի Հանրապետության է առևտրա-տնտեսական և ներդրումային համագործակցության ներկա փուլին:

Երրորդ ենթագլուխը՝ «Ինտեգրացիոն գործընթացների ազդեցությունը միջպետական համագործակցության վրա», նվիրված է Հայաստանի Հանրապետության և Ղազախստանի Հանրապետության համագործակցության պատմականորեն ձևավորված նախադրյալներին՝ Եվրասիական տնտեսական միության (ԵԱՏՄ) ձևաչափով: Գլխում նաև ուսումնասիրված է Հայաստանի և Ղազախստանի միջև համագործակցությունը Հավաքական անվտանգության պայմանագրի կազմակերպության (ՀԱՊԿ), ԱՊՀ-ի և այլ ինտեգրացիոն միավորումների շրջանակներում:

Երկրորդ գլուխը՝ **«Պատմական ժառանգության ազդեցությունը հայ-ղազախական համագործակցության ձևավորման և զարգացման վրա»**, նվիրված է Հայաստանի Հանրապետության և Ղազախստանի Հանրապետության մշակութային և հումանիտար համագործակցությանը: Մասնավորապես, անդրադարձ է կատարվում Ղազախստանում հայկական սփյուռքին, ինչպես նաև Հնագույն ձեռագրերի գիտահետազոտական ինստիտուտում («Մատենադարան»-ում) պահվող հին ղփչաղերեն ձեռագրերի ուսումնասիրությանը, Հայաստանում և Ղազախստանում թյուրքալեզու կենտրոնների համագործակցության հեռանկարներին վերաբերող հարցերին:

Առաջին ենթագլուխը՝ «Հայկական սփյուռքը Ղազախստանում՝ որպես Ղազախստանը և Հայաստանը միավորող գործոն», նվիրված է Մատենադարանում պահվող հին ղփչաղերեն ձեռագրերի ուսումնասիրությանը, Ղազախստանում հայկական սփյուռքի, վերջինիս և դրա պատմական հայրենիքի միջև փոխհարաբերությունների, ինչպես նաև երկկողմ հարաբերությունների ամրապնդման գործում հայկական Սփյուռքի ներուժն օգտագործելու քննությանը:

Երկրորդ ենթագլուխը՝ «Հին ղփչաղերեն ձեռագրերի դերը Հայաստանի և Ղազախստանի ժողովուրդների պատմական փոխհամագործակցության ուսումնասիրության գործում», նվիրված է Հնագույն ձեռագրերի գիտահետազոտական ինստիտուտում («Մատենադարան»-ում) պահվող հին ղփչաղերեն ձեռագրերի ուսումնասիրությանը հայ-ղփչաղական հարաբերությունների ձևավորման և Ղազախստանի ժողովրդի պատմության ուսումնասիրության համատեքստում:

Երրորդ ենթագլուխը՝ «Ղազախստանի և Հայաստանի պատմական ժառանգության ուսումնասիրության համատեքստում գիտական կենտրոնների համագործակցության հեռանկարների մասին», նվիրված է Հայաստանի և Ղազախստանի թյուրքագիտական կենտրոնների միջև հնարավոր

համագործակցությանը, որպեսզի մշակվեն ընդհանուր սկզբունքներ և մոտեցումներ թյուրքական հիմնախնդիրների նկատմամբ:

Երրորդ գլուխը՝ **«Մշակութային և հումանիտար համագործակցության ներուժը՝ որպես հիմք միջպետական գործընկերության հետագա զարգացման համար»,** նվիրված է հայ-ղազախական մշակութային կապերի ձևավորման, Եվրասիական ինտեգրման շրջանակներում մշակութային և հումանիտար համագործակցության հետագա զարգացման այդ թվում՝ գիտական և սոցիալ-մշակութային ընդհանուր հարթակի ստեղծման հնարավորությունների ուսումնասիրությանը:

Առաջին ենթագլուխը՝ «Հայ-ղազախական մշակութային հարաբերությունների զարգացման պատմությունը և ներկա փուլը», նվիրված է Հայաստանի Հանրապետության և Ղազախստանի Հանրապետության մշակութային հարաբերությունների ձևավորման ուսումնասիրությանը: Քննարկվում է խորհրդային շրջանում «եղբայրական գրականության» շրջանակներում երկու երկրների միջև գոյություն ունեցող գրական կապերին, ինչպես նաև միջմշակութային հարաբերությունների զարգացման հեռանկարները:

Երկրորդ ենթագլուխը՝ «Հայաստանի և Ղազախստանի միջև հումանիտար ոլորտի համագործակցությունը եվրասիական ինտեգրման համատեքստում», նվիրված է երկու երկրների հումանիտար ոլորտի համագործակցությանը և եվրասիական ինտեգրման շրջանակներում ընդհանուր մշակութային, հումանիտար և տեղեկատվական քաղաքականության մշակման անհրաժեշտության վերլուծությանը՝ նպատակ ունենալով լիարժեք օգտագործել հետխորհրդային տարածքում ինտեգրացիոն միությունների ներուժը:

Երրորդ ենթագլուխը՝ «Հետագա համագործակցության հեռանկարները մշակութային և հումանիտար ոլորտներում», նվիրված է երկու երկրների միջև մշակութային և հումանիտար համագործակցության հեռանկարների ուսումնասիրությանը: Մասնավորապես, անդրադարձ է կատարվում ընդհանուր միասնական կրթական տարածքի ստեղծմանը, երկու երկրների ժողովուրդների միջև հարաբերությունների ամրապնդմանը, ինչպես նաև մշակութային և հումանիտար ոլորտում է համակարգված քաղաքականության մշակման անհրաժեշտությանը:

Եզրակացության մեջ ներկայացվում են ատենախոսության հիմնական եզրահանգումները:

Ինչպես հայտնի է, 2018 թ. Հայաստանն անցում կատարեց կառավարման ձևի խորհրդարանական մոդելին: Իր հերթին, 2017թ. հունվարին Ղազախստանի նախագահը ժողովրդին ուղղված իր ուղերձում հայտարարեց Խորհրդարանի և Կառավարության միջև իշխանական լիազորությունների վերաբաշխումների մասին, որով երկիրը սկսեց աստիճանական անցում կատարել դեպի կառավարման խորհրդարանական ձևի: Մի կողմից երկու երկրներն էլ ձեռք են առել անհրաժեշտ միջոցներ, որպեսզի ստեղծվեն նախադրյալներ պետական

կառավարման ժողովրդավարացման և ներքին քաղաքականության մեջ կառուցվածքային փոփոխությունների համար: Մյուս կողմից քառորդ դար ուսումնասիրվող երկրներում ձևավորվել է որոշակի քաղաքական կայուն հավասարակշռություն, որտեղ գերակշռում է իշխանամետ կուսակցությունների իշխանությունը. սակայն հարկ է նշել նաև, որ վերջին շրջանում հայ հասարակության մեջ քաղաքական փոփոխությունները ծնում են նոր միտումներ և ուղղություններ հետխորհրդային տարածքում:

Այսպիսով, կարելի է եզրակացնել, որ ուսումնասիրվող երկրների արտաքին քաղաքականությունը չի գնա կտրուկ փոփոխությունների, կպահպանվեն ներկայիս արտաքին քաղաքականության առաջնահերթությունները: Մասնավորապես, երկրները կշարունակեն ակտիվորեն կապ պահպանել ինտեգրացիոն միավորումների շրջանակներում, արտաքին քաղաքականության կողմնորոշումը կշարունակի մնալ գլխավորապես դեպի Ռուսաստանը՝ հաշվի նստելով նաև երկու երկրների բազմավեկտոր քաղաքականության հետ:

Ռազմա-քաղաքական համատեքստում ուսումնասիրվող երկրները, անկասկած, շարունակելու են մնալ Հավաքական անվտանգության պայմանագրի կազմակերպության անդամ՝ հաշվի առնելով տարածաշրջանային մարտահրավերներն ու սպառնալիքները: Ակնհայտ է, որ Հարավային Կովկասի և Կենտրոնական Ասիայի անվտանգության համակարգն ու աշխարհաքաղաքական իրավիճակը պայմանավորված է միջազգային դերակատարների վարած արտաքին քաղաքականությամբ: Հարկ է նշել, որ մոտ ապագայում Հարավային Կովկասում «սառեցված հակամարտությունների» կարգավորման գործընթացում կարող են լինել նախաձեռնություններ, որոնք կնպաստեն դրանց կարգավորմանը՝ հաշվի առնելով համաշխարհային տերությունների, այսինքն՝ ԱՄՆ-ի, Ռուսաստանի, ԵՄ-ի շահերը: Լեռնային Ղարաբաղի հակամարտության կարգավորման գործում Մոսկվայի դրսևորած ակտիվությունը, ինչպես նաև ԵԱՀԿ Մինսկի խմբի կողմից պարբերաբար արվող հայտարարությունները կապված ադրբեջանական գրավյալ տարածքների հետ հանձնման և Լեռնային Ղարաբաղի չճանաչված հանրապետության՝ ինքնորոշման սկզբունքի հիման վրա կարգավիճակի հետ, կարող են մեծ դեր ունենալ Հարավային Կովկասի հետագա ճակատագրի գործում: Բացի այդ, ներկայումս նկատվում է Անկարայի և Մոսկվայի հարաբերությունների ամրապնդման միտում: Թուրքիայի կողմից հնչում է մտադրություն Եվրասիական տնտեսական ինտեգրման գործընթացին վերջինիս մասնակցության վերաբերյալ: Բացի այդ, պաշտոնական Բաքուն չի բացառում, որ ինքը ևս կարող է մասնակիցը դառնալ եվրասիական ինտեգրման գործընթացներին, ինչը Լեռնային Ղարաբաղի հակամարտության կարգավորման հարցում կարող է ծառայել որպես «քաղաքական սակարկության»:

Կենտրոնական Ասիայում ևս գոյություն ունեն միջպետական համագործակցության ամրապնդման միտումներ քաղաքական, տնտեսական և ռազմական ոլորտներում: Կենտրոնական Ասիայում տարածաշրջանային համագործակցության ակտիվացման հիմնական պատճառներից մեկն Ուզբեկստանի արտաքին քաղաքականության ուղղության փոփոխությունն է, որն էլ, իր հերթին, կարող է ազդել տարածաշրջանում քաղաքական ուժերի դիրքորոշումների և ընդհանուր հավասարակշռության վրա: Անկասկած, Ուզբեկստանն ունի բոլոր անհրաժեշտ նախադրյալները հանդես գալու որպես Կենտրոնասիական միջտարածաշրջանային համագործակցության լոկոմոտիվ: Այս համատեքստում Ղազախստանը պետք է վերանայի իր արտաքին քաղաքականության շեշտադրումը Ուզբեկստանի հետ միջպետական փոխհարաբերություններում: Ղազախստանի՝ հավասարակշռված և պրագմատիկ արտաքին քաղաքականությունը պետք է աջակցի հարևան պետության տարածաշրջանային նախաձեռնություններին Կենտրոնական Ասիայի տարածքում ինտեգրացիոն գործընթացների համատեքստում՝ հաշվի առնելով սեփական երկրի ազգային շահերը: Պետք է ընդգծել, որ Կենտրոնական Ասիայում կշարունակվի պահպանվել համաշխարհային ուժերի ազդեցությունը: Բացի այդ, ՉԺՀ-ն կաջակցի Կենտրոնական Ասիայի ենթակառուցվածքների զարգացմանը՝Մետաքսի ճանապարհի վերականգնման նախաձեռնության կյանքի կոչման նպատակով:

Աֆղանստանում արևմտյան կոալիցիայի ռազմական ներկայությունը նույնպես կշարունակի ազդեցություն ունենալ տարածաշրջանում միջպետական համագործակցության վրա: Այս հարցի նկատմամբ առավել զգայուն են Ուզբեկստանը և Տաջիկստանը: Չի բացառվում, որ առաջիկայում տվյալ տարածաշրջանում բախվեն համաշխարհային գերտերությունների շահերը: Ղազախստանն ու մյուս կենտրոնասիական երկրները պետք է կենտրոնացնել իրենց ջանքերը նմանատիպ շահերի բախումը կանխելու ուղղությամբ տարածաշրջանում բոլոր երկրների համար փոխշահավետ համագործակցության շրջանակներում:

Ներկայումս Ղազախստանի և Հայաստանի միջև առևտրատնտեսական կապերը լիարժեք չեն զարգանում՝ աշխարհաքաղաքական մի շարք պատճառներով: Մի կողմից Հարավային Կովկասի տարածաշրջանում գրեթե բոլոր տրանսպորտային և բեռնափոխադրման ուղիներն արգելափակված են Թուրքիայի, Ադրբեջանի, ինչպես նաև մասամբ Վրաստանի կողմից՝ հաշվի առնելով Ռուսաստանի հետ վերջինիս լարված հարաբերությունները: Միջազգային պատժամիջոցների դադարեցումը Իրանի նկատմամբ կտա խոսել նոր տրանսպորտային միջանքների հնարավորության մասին, որը ձեռք կբերի առաջնահերթ նշանակություն Հայաստանի համար: Այս առումով, մոտ ապագայում ևս Հայաստանը կշարունակի Իրանի հետ սերտ համագործակցությունը, որը կստեղծի նախադրյալներ Մերձավոր Արևելքի և Պարսից ծոցի երկրների շուկաներ մտնելու համար: Ղազախստանը իր հերթին

քայլեր է ձեռնարկում նաև Կասպից ծովով իրանական շուկա մտնելու ուղղությամբ: 2017թ. Ղազախստանում հայտարարվեց Արևմտյան Իրանում տրանսպորտի և բեռնափոխադրումների նավահանգստի ստեղծման մասին: Բացի այդ, իրականացվում է Ղազախստանից Թուրքմենստանի տարածքով մինչև Իրանի Գորգան քաղաք երկաթուղային գծի կառուցման նախագիծը: Ղազախստանն ու Հայաստանը կարող են համատեղ ջանքեր գործադրել փոխշահավետ տնտեսական նախագծեր իրականացնելու համար՝ լիակատար օգտագործելով Իրանի ներուժը:

Տրանսպորտի և բեռնափոխադրման ոլորտի առավել գրավիչ նախագծերից մեկը Մետաքսի ճանապարհն է, որը ներկայումս ակտիվորեն իրականացվում է պաշտոնական Պեկինի կողմից: Մասնավորապես, Ղազախստանում արդեն սկսվել են մի շարք պետական ծրագրեր, որոնք, ներգրավվում են «Silk Road» չինական նախաձեռնության իրականացման մեջ: Հայաստանը նույնպես բանակցություններ է վարում չինական կողմի հետ այս նախագծում հնարավոր մասնակցություն ցուցաբերելու ուղղությամբ, որը կարող է լուծել Հարավային Կովկասում առկա բազմաթիվ տրանսպորտային խնդիրներ:

Մշակութային և հումանիտար ոլորտներում երկրները պետք է շարունակեն համագործակցությունը երկկողմ համագործակցության ներուժը լիարժեք օգտագործելու ներկայությունը համար: Այս համատեքստում մոտ ապագայում Ղազախստանը ակտիվորեն ընդլայնելու է իր ներկայությունը Հայաստանի տեղեկատվական և մշակութային ոլորտներում, քանի որ ներկայումս Ղազախստանում իրականացվում են ղազախստանյան մշակույթը խթանելու տարբեր ծրագրեր: Կառավարությունը հսկայական ֆինանսական ռեսուրսներ է հատկացրել արտասահմանում ղազախական մշակույթի տարածման ուղղությամբ:

Արտաքին քաղաքականության մեջ Ղազախստանն ու Հայաստանն ունեն բոլոր անհրաժեշտ նախադրյալները բարելավելու երկկողմ փոխհամագործակցությունը: Երկրները ներգրավված են միևնույն ինտեգրացիոն միավորումների մեջ, զարգանում են կառավարման մոդելի նույն ձևով, Ղազախստանում կա մեծ հայկական սփյուռք, ինչպես նաև երկրներն ունեն ընդհանուր մոտեցումներ բազմաթիվ միջազգային հարցերի ուղղութամբ: Այս առումով այս երկրները պետք է պահպանեն քաղաքական համագործակցության ներկայիս մակարդակը քաղաքական խորհրդատվության իրականացման և գիտահետազոտական ինստիտուտների կողմից երկկողմ համագործակցության հեռանկարների վերլուծության մեխանիզմների միջոցով: ԵԱՏՄ-ի և հետխորհրդային տարածքում այլ ինտեգրացիոն միավորումների դերի ակտիվացմամբ պայմանավորված երկու երկրների տնտեսական փոխգործակցությունը պետք է մշակվի համատեղ ձեռնարկությունների ստեղծման միջոցով, ինչպես նաև պետք է ամբողջությամբ օգտագործել Ղազախստանի և Հայաստանի գոյություն ունեցող առևտրային և տնտեսական գերակայությունները `ապրանքները և ծառայությունները երրորդ երկրների

շուկաներ դուրս բերելու համար: Մասնավորապես, նպատակահարմար է օգտագործել ԵՄ-ի կողմից Հայաստանին տրված արտոնյալ GSP+ առևտրային համակարգը, որի համաձայն՝ հայ արտադրողները հնարավորություն են ունենում որոշակի ապրանքներ արտահանել դեպի ԵՄ զրոյական կամ մաքսատուրքերի նվազեցմամբ (ընդհանուր արտահանման մոտ 30% -ը): GSP+ համակարգը օգտագործվում է ընդամենը 14 երկրներում, իսկ ԱՊՀ երկրներից՝ միայն Հայաստանում: Այս համակարգը կարող է հետաքրքրական լինել Հայաստանում արտադրություն բացելու և այնուհետև ԵՄ շուկա դուրս գալու առումով: Միևնույն ժամանակ, այս համակարգին Հայաստանի մասնակցությունն առավել բարենպաստ է դարձնում երկրի տարածքը արտադրության համար՝ հաշվի առնելով զարգացած տրանսպորտային ենթակառուցվածքը: Բացի այդ, պետք է օգտագործել Հայաստանում և Ղազախստանում ազատ տնտեսական գոտիների ամբողջ ներուժը համապատասխանաբար Իրանի և Չինաստանի շուկաներ ապրանքների և ծառայությունների դուրս բերման համար: Մասնավորապես, 2017թ. օգոստոսի 3-ին ՀՀ կառավարությունը հաստատել է «Մեղրիում ազատ տնտեսական գոտի» ԲԲԸ –ի վերաբերյալ որոշման նախագիծը: Մեղրի ԱՏԳ-ն կգործի Հայաստանի Սյունիքի մարզում՝ Իրանի հետ սահմանին: Մեղրի ԱՏԳ-ի կառուցումը Հայաստանի կառավարության առաջնահերթ ներդրումային ծրագրերից է: ԱՏԳ-ի գործունեությունը ամրագրված է ԵԱՏՄ-ի Մաքսային օրենսգրքում: Մեղրի ԱՏԳ-ի շինարարության ընդհանուր արժեքը գնահատվում է 32 մլն դոլար, որից 28 մլն դոլարը կազմում են կապիտալ ծախսերը: Նախատեսվում է ԱՏԳ կառուցել 10-15 հա տարածության վրա՝ հետագայում մինչև 45-50 հա ընդարձակելու հնարավորությամբ: Ըստ ՀՀ կառավարության կանխատեսումների՝ ԱՏԳ-ի ստեղծումը կբերերի 2.5 հազար աշխատատեղ և կմեծացնի Հայաստանի արտահանումը 30% -ով: Ենթադրվում է, որ ԱՏԳ-ում կաշխատեն 100-120 ընկերություններ, որոնց ընդհանուր հասույթը 10 տարվա կտրվածքով կկազմի 52 մլն դելար: Արտադրանքը կարտահանվի Իրան, ԵԱՏՄ-ի և Մերձավոր Արևելքի երկրներ, Թուրքմենստան և այլն: 10 տարվա ընթացքում բոլոր ընկերությունների ընդհանուր ներդրումը նախատեսվում է հասցնել մինչեւ 350-400 մլն դոլարի:

Ներկայումա Ղազախստանը ևս Չինաստանի հետ սահմանին ունի Ազատ տնտեսական գոտի՝«Խորգոս», որը 2017թ. առաջին կեսին բաց է թողել 5 մլն տոննա բեռ: Տրանսպորտի և բեռնափոխադրումների ներուժի առկայությունը և այդ ոլորտում պատշաճ քաղաքականության իրականացումը թույլ կտա մեր պետություններին Եվրասիայի տարածքում դառնալու տրանսպորտի և բեռնափոխադրման տարածաշրջանային խոշոր առաջատարներ: Վերոհիշյալ հեռանկարների, սկզբունքների և առաջնահերթությունների իրականացումը կօգնի հաղթահարելու նաև աշխարհաքաղաքական անհավասարակշռությունը Ղազախստանի և Հայաստանի միջև երկկողմ միջպետական հարաբերությունների համատեքստում: Անընդհատ փոփոխվող համաշխարհային

իրավիճակը պայմանավորում է երկրների՝ ինչպես տարածաշրջանային, այնպես էլ միջազգային մարտահրավերներն ու սպառնալիքներին միասին դիմակայելու և խնդիրները միասին լուծելու անհրաժեշտությունը:

Հաշվի առնելով, որ Ղազախստանն ու Հայաստանը որոշակի դերակատարում ունեն Կենտրոնական Ասիայի և Հարավային Կովկասի տարածաշրջաններում, ինչպես նաև ընդհանուր ինտեգրացիոն միավորումներին երկու երկրների մասնակցությունը, պետությունները պետք է մշակեն համատեղ ճանապարհային քարտեզներ միջպետական հարաբերություններն առավել խորացնելու և բովանդակային առումով ավելի հարստացնելու ուղղությամբ:

Ատենախոսության հիմնական արդյունքները ներկայացվել են հայցորդի հետևյալ հրապարակումներում.

1. «Об армяно-казахских культурных связях и научном сотрудничестве между Арменией и Казахстаном», Научный журнал Евразийского Национального Университете им. Л.Н.Гумилева «Вестник», №1(110), Астана, 2016, с.113-118

2. «Казахстан и Армения – основные векторы межгосударственного сотрудничества», сборник научных статей Ереванского государственного университета «Вопросы востоковедения», №12, 2016, Ереван, с.225-234, ISSN 1829-4340;

3. «ТМД елдерінің түркітану орталықтары ынтымақтастығының келешегі туралы», халықаралық ғылыми-теориялық конференциясының материалдары «Түркі әлемі және халықаралық байланыстар: тарих, тұлға, келешек», Астана, 26-27 мамыр 2017 жыл, с.259-262, ISBN 978-601-7321-27-7;

4. «Перспективы развития экономических связей Армении и Казахстана», Информационно-аналитический журнал «21-й ВЕК», 2(43), июнь 2017, Ереван, с.81-90, УДК 339.9(473.25+574);

5. “Political and cultural-humanitarian aspects of cooperation between Kazakhstan and Armenia at the present stage”, International scientific-analytical journal “Public administration and civil service” under the President of the Republic of Kazakhstan, #2(61), Astana, 2017, p.105-109, УДК 32:008(574)(479.25).

6. «Интеграционные процессы в странах ЕАЭС на современном этапе (на примере Казахстана и Армении)», Вестник АГУ, №2(57), Алматы, 2018. - С.361-367.

7. «О взаимодействии тюркологов Казанского (Приволжского) Федерального Университета, Евразийского Национального Университета им. Л.Н.Гумилева и Ереванского государственного Университета», материалы научного симпозиума «Россия и тюрко-мусульманский мир: историко-культурные связи», Елабуга, 21-22 апреля 2016 года, с.160-167

8.«Армения-Казахстан: 25 лет конструктивного межгосударственного взаимодействия», Вестник ЕГУ, ISSN 1829-4529 Ереван, №1, 2018, с. 35-42

Թեմայի վերաբերյալ հեղինակի լրացուցիչ հրապարակումները՝

9 «О перспективах гуманитарного сотрудничества между Арменией и Казахстаном», тезисы докладов международной научно-практической конференции «Творческое наследие Алишера Навои и современность», МГУ им.Ломоносова, Москва, 2018, с.8-12;

10. «О преподавании восточных языков в Ереванском государственном университете», сборник статей IXМеждународной тюркологической конференции «Тюркский мир и исламская цивилизация. Проблемы языка, литературы, истории и религии», Елабуга, 13-14 апреля 2018 года, УДК 811.512.1. ББК81.63. Т98., - С.422-426.

АДИЛБАЕВ ЖАЛГАС ЖУМАЕВИЧ

СОТРУДНИЧЕСТВО МЕЖДУ РЕСПУБЛИКОЙ КАЗАХСТАН И РЕСПУБЛИКОЙ АРМЕНИЯ: СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ (1991-2016 ГГ.)

Диссертация на соискание ученой степени кандидата исторических наук по специальности 07.00.02 «Всемирная история, международные отношения». Защита состоится «28» декабря 2018 года в 12.00 на заседании специализированного совета 006 «Всемирная история», действующего при Институте Востоковедения НАН РА, по адресу: 0019, г.Ереван, пр.Маршала Баграмяна, 24/4.

РЕЗЮМЕ

Актуальность данного диссертационного исследования обусловлена необходимостью детального изучения армянско-казахстанского двустороннего сотрудничества в военно-политической, торгово-экономической и культурно-гуманитарной сферах. Традиционно, Казахстан и Армения со времен обретения независимости придерживаются прагматичной многовекторной (комплементарной) внешней политики.

Историческая общность в становлении в качестве независимых государств, общее советское прошлое, похожие пути институционального развития Казахстана и Армении, послужили в обеих странах мотивом для вступления в общие интеграционные объединения. Для обеспечения национальной безопасности, особенно в условиях экономического и промышленного кризиса Армения и Казахстан поставили во главу угла своей внешнеполитической деятельности интеграцию и сотрудничество на постсоветском пространстве.

Объект исследования – военно-политическое, торгово-экономическое и гуманитарное сотрудничество между Республикой Армения и Республикой Казахстан от установления дипломатических отношений между странами до вступления Армении в Евразийский экономический союз.

Предмет исследования – эволюция двустороннего армяно-казахстанского сотрудничества в военно-политической, торгово-экономической, культурно-гуманитарной сферах на современном этапе.

Цель диссертационной работы – анализ двустороннего взаимодействия Казахстана и Армении в обеспечении своих национальных интересов и возможности дальнейшего углубления взаимоотношений через призму военно-политического, торгово-экономического и культурно-гуманитарного сотрудничества.

Научная новизна исследования определяется актуальностью темы в соответствии с современными требованиями, детальным изучением ранее не обозначенных проблем, а также практической реализацией целей и задач, проводимой научной работы. Исследователь изучил взаимосвязь геополитических процессов в Центральной Азии и Южно-Кавказском регионе с внутриполитическими, социально-экономическими и культурно-гуманитарными явлениями, происходящими в Казахстане и Армении, их взаимовлияние на уровень и характер межгосударственного взаимодействия двух стран.

Таким образом, в данной исследовательской работе достигнуты следующие конкретные научные результаты:

- изучены имеющиеся исторические источники по казахстанско-армянскому взаимодействию по исследуемой теме;
- определены основные тенденции и векторы развития двусторонних отношений;
- изучены степень влияния региональных интеграционных процессов на межгосударственное взаимодействие;
- проанализирован уровень приоритетности Казахстана и Армении для интересов основных геополитических акторов с учетом роли исследуемых стран в вышеуказанных регионах;
- проведен анализ исторического наследия Армении на предмет общего культурного этногенеза с народом Казахстана;
- исследован уровень культурно-гуманитарного взаимодействия и его влияние на политическое сотрудничество на современном этапе.

Теоретико-методологические основы исследования.

Выбор темы диссертационного исследования обусловлен ее актуальностью и недостаточной разработанностью исследования вопросов двустороннего сотрудничества Казахстана и Армении. Историографический анализ исследуемой темы был сделан на основе изучения казахстанских, армянских, российских и западных ученых. При анализе историографии данной темы использовался проблемно-страновой подход.

Итоги исследования могут быть использованы для дальнейшего совместного изучения внешней политики Казахстана и Армении, а также для исследования и анализа политических тенденций во взаимоотношениях двух стран. Диссертационное исследование может стать вкладом в исследовании постсоветской трансформации в исследуемых странах и внести существенные коррекции в понимании проблем регионов Южного Кавказа и Центральной Азии, где сталкиваются интересы Запада и Востока. Его результаты можно использовать как в вузовских курсах, так и академических исследованиях.

ZHALGAS J. ADILBAYEV

"COOPERATION BETWEEN THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN AND THE REPUBLIC OF ARMENIA: CURRENT STATUS AND PROSPECTS" (1991-2016).

The defense of dissertation will take place at 12:00, on 28 December of 2018, at the meeting of the specialized council 006 "World History'' at the Institute Of Oriental Studies of NAS RA. Address: Yerevan, 0019, Marshal Baghramyan ave, 24/4. The dissertation is submitted for the pursuing of the Scientific Degree of the Doctor of Philosophy in the field of "World History, International Relations'' 07.00.02

SUMMARY

The purpose of this dissertation research is the study of bilateral cooperation between Kazakhstan and Armenia in ensuring their national interests and the possibility of further deepening relations through the prism of military-political, trade-economic, cultural and humanitarian cooperation.

The thesis deals with the issues of the bilateral agenda in the military-political, trade-economic and cultural-humanitarian spheres. The author singles out the main foreign policy interests of world powers, which have a definite influence on the formation and development of allied relations of Kazakhstan and Armenia.

The object of the dissertation research is bilateral relations between Armenia and Kazakhstan from 1991 to 2016. The goals and objectives as well as the chronological framework of the study are correctly and precisely defined.

In the course of research work on the thesis, the author cites a wide range of historical sources and scientific literature that ensured the accuracy and validity of the conclusions of this dissertation. The results of the study will be useful for state structures that shape the foreign policy of the studied states, historians, expert circles, as well as a wide range of people interested in topical issues of international relations.

The author of the dissertation research was able, using the example of numerous original documents, to analyze the conceptual foundations of cooperation between Kazakhstan and Armenia, and to make a certain contribution to the study of the basic differences in the approaches of countries to the political dialogue.

The author highlights the special role of the Armenian diaspora in Kazakhstan as a link, a living bridge that promotes the development of not only cultural and humanitarian ties, but also influences the military-political, trade and economic relations of the two countries.

According to the author, the efforts of Kazakhstan in supporting national minorities, the activities of the Assembly of the People of Kazakhstan, are primarily aimed at creating interfaith and inter-ethnic harmony in the country. This policy undoubtedly has a positive effect on the formation of friendly relations with the countries of the world, including Armenia, which has a large Armenian diaspora abroad.

The scientific novelty of the dissertation research consists in a comprehensive analysis of the dynamics of Kazakhstan-Armenian relations in the post-Soviet period, taking into account the existing historical relationships of fraternal peoples. The author notes not only a quarter-century period of independent relations, but also cites parallels of historical relationships that go back centuries.

This paper also examines the relationship of geopolitical processes in Central Asia and the South Caucasus region with internal political, socio-economic and cultural-humanitarian phenomena occurring in Kazakhstan and Armenia, their mutual influence on the level and nature of interstate interaction between the two countries.

In this paper, the author was able to argue that the international and regional context continues to have a significant impact on the development of bilateral relations in the countries studied.

Testing of the research results took place as part of the publication of articles in scientific journals, six of which were published in journals recommended by the Higher Attestation Commission of the two countries, participation in international scientific conferences, organization and holding of official events of the two countries, as well as during higher educational institutions.

The result of this dissertation is the solution of an important task of effective interaction in bilateral relations between the two countries. These conclusions can be qualified as new, reasonable and of great practical and scientific importance.

In general, the dissertation research can be a contribution to the study of the history of the two countries in the period of independence, it is an independent, logical, reasonable and completed research in the field of historical sciences. The conclusions presented in the thesis allow us to conclude that the work was performed at a high scientific-theoretical and methodological level. The results of this research work can be used in courses both in universities, and in academic research of two countries.